

SYGNAŁY OSTRZEGAWCZE W ROZWOJU PSYCHORUCHOWYM DZIECKA DO 3 LAT

***Wczesne uchwycenie nieprawidłowości rozwoju małego dziecka
i podjęcie właściwej interwencji diagnostyczno-terapeutycznej
zmniejsza populację ludzi niepełnosprawnych***

Pierwsze trzy lata życia stanowią podstawę rozwoju psychicznego człowieka dorosłego. Wszelkie nieprawidłowości rozwoju psychoruchowego w tym okresie wymagają wczesnej interwencji diagnostyczno-terapeutycznej. Zaniedbania w tym względzie zmniejszają szansę prawidłowego rozwoju i są niekiedy nie do odrobienia.

Podstawową rolę we wczesnym wykrywaniu niepokojących sygnałów w rozwoju małego dziecka i wspomaganiu rozwoju odgrywają pediatrzy i rodzice. Dla pediatry bezcennym źródłem informacji o rozwoju i zachowaniu dziecka są obserwacje rodziców, dla rodziców zaś - wiedza i doświadczenie pediatry. Wszelkie wątpliwości rodziców dotyczące rozwoju dziecka wymagają ze strony lekarza wnikliwej uwagi, analizy i wyjaśnienia.

Dobra współpraca pediatry z rodzicami, jest niezwykle ważna gdyż:

- umożliwia ocenę, czy określona nieprawidłowość w rozwoju dziecka jest tylko przejściowym problemem lub odmiennością rozwojową, czy też jest już zaburzeniem;
- pomaga określić udział czynników biologicznych i społecznych oraz ich interakcji w powstawaniu zaburzeń, ułatwia podjęcie środków zaradczych.

Dziecko z nieprawidłowościami we wczesnym rozwoju psychoruchowym wymaga szybkich, często wielospecjalistycznych badań medycznych: neurologicznych, audiologicznych, foniatrycznych, okulistycznych, metabolicznych, genetycznych i innych oraz konsultacji psychologicznych, logopedycznych, kinezyterapeutycznych, pedagogicznych i często długofalowej opieki tych specjalistów.

Przy wszelkich zaburzeniach rozwoju diagnostyka przyczyn biologicznych jest podstawowa i niezbędna, mimo że okazać się może, iż zaburzenia spowodowane są czynnikami społecznymi, emocjonalnymi. Najczęściej jednak zaburzenia wynikają z różnych układów oddziałujących na siebie czynników, zarówno natury biologicznej jak i psychospołecznej. W diagnozie i terapii zaburzeń rozwoju wczesna interwencja psychologiczna jest uzasadniona i potrzebna.

Dla każdej funkcji psychicznej i fizycznej, zgodnie z prawami rozwoju, istnieje jej właściwy, odmienny okres szczególnego rozwoju anatomicznego i czynnościowego (tzw.

okres krytyczny, sensorywny). Stymulacja, ćwiczenie danej funkcji właśnie w tym okresie daje optymalne wyniki.

I tak, dla opóźnionych funkcji ruchowych optymalnym okresem rehabilitacji jest wiek pomiędzy 3 a 6 miesiącem życia, dla zaburzeń słuchu 1 rok życia - poprzez aparatowanie i ćwiczenia mowy, dzieci mają szansę nauczyć się mówić. Wady wzroku, w tym zez, muszą być korygowane do 4 roku życia, aby dziecko widziało obuocznie. Oddziaływania terapeutyczne podejmowane w późniejszym okresie nie przynoszą już takich rezultatów.

Dla prawidłowego rozwoju psychicznego podstawowe znaczenie ma osobiste, pełne miłości zaangażowanie rodziców od pierwszych chwil życia dziecka, budujące więź emocjonalną i ułatwiające zaspokojenie jego psychicznych potrzeb.

SYGNAŁY OSTRZEGAWCZE

Intencją autorów Informatora jest pomoc pediatrom i rodzicom w uchwyceniu nieprawidłowości w rozwoju dziecka do lat 3, które mogą być sygnałem zaburzeń rozwojowych.

Sygnały ostrzegawcze w rozwoju psychoruchowym opracowano w oparciu o wskaźniki rozwoju prawidłowego, w postaci określonych zachowań, prezentowanych przez większość dzieci w danym wieku (tzw. norma statystyczna).

Sygnały ostrzegawcze opracowano od okresu noworodkowego w co trzymiesięcznych przedziałach do 1 r. ż. i w sześciomiesięcznych przedziałach do 3 r. ż., w 3 podstawowych sferach rozwoju:

- U** 1. umysłowej /U/,
- E** 2. emocjonalno-społecznej /E/,
- R** 3. ruchowej /R/.

Sfera umysłowa (poznawcza) - obejmuje procesy percepcji zmysłowej, uwagi, pamięci, uczenia się, myślenia i mowy.

Sfera emocjonalno-społeczna - obejmuje rozwój emocji i uczuć, więzi z bliskimi, czynności samoobsługowych i przystosowawczych.

Sfera ruchowa - to rozwój kontroli postawy i lokomocji, koordynacji i precyzji ruchów.

Dla każdej sfery rozwoju, w podanych wyżej przedziałach wiekowych, wybrano po 3 najbardziej znamienne wskaźniki (przejawy zachowań), które stanowią „kroki milowe” w kolejnych etapach rozwoju dziecka.

Należy pamiętać, że zwłaszcza u małego dziecka wszystkie sfery rozwoju są szczególnie silnie ze sobą powiązane i wzajemnie na siebie wpływają. Zaburzenie jednej z nich zakłóca rozwój pozostałych.

Korzystając z podanych sygnałów ostrzegawczych pediatra może uchwycić zaburzenia tempa i rytmu rozwoju psychoruchowego dziecka, wyłonić tę sferę rozwoju,

która jest najbardziej zaburzona, co ułatwi i ukierunkuje proces diagnostyczno-terapeutyczny.

1 MIESIĄC

- nie reaguje na silne dźwięki (np. dzwonka)
- nie skupia wzroku przez chwilę na przesuwanej przed oczami grzechotce
- nie wydaje innych dźwięków oprócz krzyku

- nie przygląda się ludzkiej twarzy
- nie przestaje płakać na czyjś widok, głos, przytulenie
- nie płacze

- nie unosi przez chwilę głowy chwiejnie w pozycji na brzuchu lub siedzącej
- nie wykonuje ruchu pełzania w pozycji na brzuchu
- nie ściska palca włożonego do ręki

UWAGA !

Przede wszystkim należy sprawdzić czy dziecko widzi i słyszy, reaguje na bodźce dotykowe, nie przejawia wzmożonego lub obniżonego napięcia mięśniowego.

3 MIESIĄC

- nie przygląda się otoczeniu, przedmiotom
- nie śledzi osób i przedmiotów w ruchu, nie odwraca głowy za znikającym z pola widzenia obiektem
- nie wydaje wielu dźwięków głużenia, gruchania: „a-gu”, „e-che”

- nie uśmiecha się na widok ludzkiej twarzy
- nie płacze w sposób zróżnicowany na ból, głód i **inne bodźce**.
- nie ożywia się na widok przygotowań do karmienia

- nie utrzymuje głowy prosto w pozycji siedzącej przynajmniej przez pół minuty
- nie przewraca się z boku na plecy, a w pozycji na brzuchu nie opiera się na przedramionach
- nie utrzymuje podanej do ręki grzechotki, nie potrząsa nią

UWAGA !

Należy zaobserwować czy aktywność dziecka jest zróżnicowana, czy nie występują opóźnienia w rozwoju ruchowym.

6 MIESIĄC

- nie chwyta przedmiotów w jedną rękę pod kontrolą wzroku
- nie dotyka palcami swego odbicia w lustrze
- nie gaworzy (nie powtarza sylab) w odpowiedzi na przemawianie: „da-da”, „ba-ba”

- nie odróżnia znanych twarzy od nieznanymi
- nie śmieje się głośno, nie wydaje okrzyków radości
- nie odwraca głowy, gdy się je woła

- nie utrzymuje głowy podciągane do pozycji siedzącej, nie siedzi z podtrzymywaniem dłuższą chwilę
- nie przewraca się z pleców na brzuch i odwrotnie
- nie utrzymuje ciężaru ciała na nogach

UWAGA !

Jeśli dziecko sześciomiesięczne wyłącznie głuży a nie gaworzy (nie wypowiada, nie powtarza wielu różnych sylab), może to sugerować uszkodzenie słuchu (dzieci głuche odruchowo głużą, ale nie rozwijają w pełni gaworzenia).

9 MIESIĄC

- nie manipuluje przedmiotami, nie bawi się dwoma przedmiotami równocześnie
- nie naśladuje prostych czynności, jak stukanie łyżką w stół, przewracanie kartek książeczki
- nie naśladuje dźwięków mowy, nie wypowiada wielu sylab

- nie odwzajemnia przywiązania do bliskiej osoby, uśmiechu, pieszczot, nie boi się obcych
- nie bawi się „w chowanego”, nie szuka ukrytego przedmiotu
- nie reaguje na krótkie słowa: „daj”, „pa-pa”

- nie siada i nie siedzi samo
- nie stoi z podparciem
- nie chwyta drobnych przedmiotów w palce

UWAGA!

Dziecko wyłącznie leżące w tym wieku, nie manipulujące przedmiotami, wymaga pilnej interwencji terapeutycznej.

12 MIESIĄC

- nie wkłada wypuszczając z dłoni małych przedmiotów do większych, np. klocka do kubka
- nie naśladuje demonstrowanych czynności, np. mieszania łyżeczką w kubku, bazgrania ołówkiem
- nie wymawia „tata”, „mama” znaczeniowo, nie rozumie prostych poleceń słownych, np. „podaj lalę”

- nie reaguje niepokojem na nieznane osoby i miejsca
- nie rozumie zakazu „nie wolno”
- nie wyraża własnych potrzeb inaczej niż płaczem

- nie stoi samo przez moment
- nie robi paru kroków z podtrzymywaniem
- nie chwyta drobnych przedmiotów z udziałem kciuka

UWAGA!

Jeśli roczne dziecko nie próbuje siadać, stawać i chodzić z pomocą, mówić i naśladować czynności, jest to sygnałem poważnych, globalnych zaburzeń rozwoju.

18 MIESIĄC

- nie wkłada i nie wyjmuje małych przedmiotów z większych
- nie wskazuje przynajmniej jednej części ciała
- nie mówi przynajmniej 5-8 słów

- nie pokazuje palcem lub nie mówi o co prosi
- nie naśladuje i nie pomaga w czynnościach codziennych
- nie używa łyżeczki, nie pije samo z kubka

- nie chodzi samodzielnie
- nie schyla się po zabawki
- nie wspina się na sprzęty

UWAGA!

Szczególnie wnikliwej oceny wymaga rozwój mowy biernej i czynnej dziecka, jego zdolności do rozumienia prostych sytuacji z życia codziennego.

24 MIESIĄC

- nie wskazuje części ciała ani 2-4 nazwanych przedmiotów na obrazkach
- nie buduje wieży z 4-6 klocków, nie potrafi dopasować różnokształtnych elementów do odpowiednich otworów, nie bazgrze, nie naśladuje kreski w rysowaniu
- nie łączy po 2 słowa w zdaniu np., „mama da”

- nie pomaga w prostych czynnościach domowych, nie rozbiera się, nie potrafi samo umyć rąk
- nie zgłasza pragnień np. picia, jedzenia
- nie wykonuje 2 poleceń np. „weź lalę”, „daj lali pić”

- nie chodzi po schodach trzymane za rękę
- nie biega
- nie kopie, nie rzuca pitki

UWAGA!

Jeśli dwuletnie dziecko nie przejawia dążenia do samodzielności, poznawania świata, należy zastanowić się czy wynika to bardziej z braku odpowiedniej stymulacji i warunków środowiskowych, czy też deficytów rozwojowych.

30 MIESIĄC

- nie wskazuje przedmiotów wg nazwy
- nie naśladuje kresek pionowych i poziomych w rysowaniu
- nie buduje prostych zdań

- nie podejmuje wspólnych zabaw z dorosłymi, nie wykazuje inicjatywy, twórczości, brak zabaw tematycznych i konstrukcyjnych
- nie wykonuje prostych czynności samoobsługi: mycie, jedzenie, ubieranie, sygnalizowanie potrzeb fizjologicznych
- nie przejawia własnej woli, zróżnicowanych reakcji na różne sytuacje społeczne

- nie wchodzi i nie schodzi ze schodów samodzielnie
- nie skacze z miejsca
- nie podnosi szklanki z wodą lub kruchego przedmiotu

UWAGA!

Jeśli dziecko w tym wieku jest nadmiernie (symbiotycznie) związane z matką, nie przejawia zachowań świadczących o jego własnej odrębności i samodzielności, należy podjąć intensywne działania diagnostyczno-terapeutyczne.

36 MIESIĄC

- nie rozpoznaje przedmiotów wg użytku
- nie buduje mostu z 3 klocków, nie próbuje rysować koła, nawlekać koraliki
- nie mówi zdaniami, ma ubogi słownik, nie posługuje się wszystkimi częściami mowy, zaimkiem „Ja”, nie mówi wyraźnie

- nie przejawia własnego „ja”, własnej woli i pragnień, nie rozstaje się z matką
- nie jest samodzielne w prostych czynnościach życia codziennego
- nie sygnalizuje i nie załatwia samodzielnie potrzeb fizjologicznych

- nie stoi na jednej nodze przez chwilę
- nie pedałuje na rowerku
- nie próbuje wykonać szerokiego skoku

UWAGA !

Trzyletnie prawidłowo rozwinięte dziecko powinno całkowicie opanować umiejętność swobodnego poruszania się, samoobsługi w prostych czynnościach życia codziennego, posługiwania się zdaniami i bogatym słownictwem, oraz wykazywać własną psychiczną odrębność i autonomię.

Opracowanie:

mgr Magdalena Dyga-Konarska

mgr Alicja Bielawska

z Zakładu Psychologii Klinicznej IP-CZD